

בחזרה לתקופה הצארית: שאיפותיה, התעצמותה ופעילותה הצבאית של רוסיה באזור הארקטי

עומר דוסטרי

בשל שינויי אקלים הפך האזור הארקטי, העשיר במשאבים ובמחצבים טבעיים, למוקד משיכה מצד שחקנים שונים, ובהתאמה גם לזירת מאבקים מצידם. מעל כולם בולטת רוסיה, שמאז עלייתו של פוטין לשלטון במדינה סימנה את האזור הארקטי כאזור השפעה אסטרטגי רוסית, וחיברה מסמכי מדיניות שמטרתם ליישם את שאיפותיה באזור. לצורך כך עוברת רוסיה בעשור האחרון תהליך של התעצמות צבאית תוך שדרוג, שיפור והוספה לבניין כוחה הצבאי, ועל ידי פעולות צבאיות שמטרתן לאותות לשחקנים השונים על כוונותיה.

מילות מפתח: האזור הארקטי, רוסיה, ארצות הברית, ביטחון לאומי, בניין כוח, אסטרטגיה, צבא, דיפלומטיה, הרתעה, גרעין

מבוא

חשיבות האזור הארקטי גברה במידה משמעותית בעשור האחרון, בייחוד בשל השינויים הגיאולוגיים באזור זה לנוכח התחממות כדור הארץ. על פי הערכות שונות, הקרחונים הנמסים יוצרים סיכונים משמעותיים עבור מדינות וערי חוף, אך גם הזדמנויות ואפשרויות אסטרטגיות כמו דרכי מסחר חדשות ונגישות למשאבי נפט וגז.¹

לאחר התפרקות ברית המועצות השתנה אופיו של האזור הארקטי מזירה צבאית של התגוששות בין שתי המעצמות המובילות בעולם – ארצות הברית וברית המועצות – למקום המסמל שיתופי פעולה ופיוס באמצעות בניית יציבות בין

עומר דוסטרי הוא עיתונאי וחוקר בתחום האסטרטגיה והביטחון הלאומי. הוא מחזיק בתואר מוסמך התכנית לדיפלומטיה מאוניברסיטת תל אביב ומתמחה במכון למחקרי ביטחון לאומי.

רוסיה והמערב. עם עלייתו של ולדימיר פוטין לשלטון שינתה רוסיה את מדיניותה כלפי האזור לתוקפנית וכוחנית יותר, מתוך מטרה להקרין עוצמה צבאית ומדינית ולהחזיר לרוסיה את תדמיתה כמעצמה עולמית.

בעיני מוסקבה יש לאזור הארקטי חשיבות אסטרטגית רבה, הנובעת מיתרונות מדיניים חשובים בתחומי הכלכלה, הדיפלומטיה והביטחון הגלומים באזור. בהתאם לכך יש לרוסיה אינטרסים צבאיים באזור זה, הבאים לידי ביטוי בהקמת נכסים אסטרטגיים באזור, הפעלתם, תחזוקתם ושדרוגם. רוסיה טוענת כי היא מגבירה את נוכחותה הצבאית באזור הארקטי במטרה להגן על הכנסות ואינטרסים כלכליים. ואולם, חוקרים ומנהיגי ציבור שונים מטילים ספק בטענות אלה ורואים בהתנהלות מוסקבה חלק אינטגרלי מהאסטרטגיה הרוסית הכללית של העלאת רף התוקפנות כלפי המערב, לצד המלחמה בגיאורגיה, כיבוש חצי האי קרים והמעורבות הרוסית במזרח אוקראינה ובסוריה.²

השאיפות והאינטרסים של רוסיה באזור הארקטי

מעל מחצית משטח החוף הארקטי ו־40 אחוזים מהאדמות מעבר למעגל הארקטי נכללים בתחומי רוסיה, ואוכלוסייתה מהווה 42 אחוזים מכלל האוכלוסייה באזור.³ תחושת השייכות הרוסית בשל מיקומה הגיאוגרפי של רוסיה והמיצוב הגיאוגרפי פוליטי של האזור בכלל הובילו את רוסיה לראות במקום זה אזור אסטרטגי ובעל חשיבות לאומית רבה.

האינטרסים הלאומיים של רוסיה באזור הארקטי נובעים משלושה גורמים עיקריים: חיפוש מקורות חדשים לשימור מעמדה של המדינה כמעצמת אנרגיה עולמית; תפיסת שליטה על אזורים ושטחים – לחלקם קשר היסטורי לברית המועצות או לאימפריה הצארית – מתוך רצון להתגבר על הטראומה של נפילת ברית המועצות; ורצון להכרה בינלאומית כמעצמה.⁴

לפי האסטרטגיה הרוסית עבור האזור הארקטי משנת 2008, רוסיה מעוניינת "לשמר את תפקידה כמעצמה ארקטית מובילה". מתוך כך יש לה מספר אינטרסים לאומיים רב־ממדיים באזור זה.⁵ שאיפותיה של רוסיה באזור הארקטי מתמקדות בתחומי הריבונות המדינית הלאומית, הכלכלה והצבא, והן מבוססות בעיקר על מספר מסמכים אסטרטגיים שחיבר הממשל הרוסי.

שאיפות מדיניות ביטחוניות

האזור הארקטי הרוסי קיבל מקום מיוחד באסטרטגיית הביטחון הרוסית. מאז שנות ה־50 של המאה ה־20 פעלו באזור תעשיות ותשתיות הקשורות להרתעה הגרעינית הרוסית, בעיקר עבור המתקנים בחצי האי קולה. בנוסף, האזור הארקטי הרוסי מבטיח גישה לאוקיינוס האטלנטי ועל כן הוא חיוני לצי הרוסי, שזקוק לו

על מנת לבצע משימות בינלאומיות. זאת במיוחד מאז שרוסיה איבדה – כתוצאה מהתפרקות ברית-המועצות – מספר נמלים בים הבלטי (פלדיסקי באסטוניה) ובים השחור, אף על פי שכבר הספיקה להחזיר לעצמה שליטה בים השחור (סבסטופול) לאחר כיבוש חצי-האי קרים.⁶

התכווצות הקוטב הצפוני והתמוססות הקרח באזור הארקטי מאפשרות לרוסיה להשיג נתיבי תחבורה ימיים חדשים. נתיב הים הצפוני והנתיב המערבי יעניקו לרוסיה את ההזדמנות לשלוט על הדרך הקצרה ביותר בין צפון אמריקה, אירופה ואסיה.⁷ בנוסף לשימוש בנתיבי שיט חדשים להנגשה ולקיצור דרכים לאזורים בעלי חשיבות אסטרטגית באזור ובעולם, רוסיה מתכוונת להשתמש בנתיבי השיט החדשים לצרכים פנים-מדינתיים, בדמות חיבור וקירוב בין החלקים הגיאוגרפיים המזרחיים והמערביים של הפדרציה.⁸ עוד הודיעה רוסיה כי בכוונתה לתכנן נתיב אווירי באזור.

ואכן, באפריל 2000 נשא נשיא רוסיה, ולדימיר פוטין, נאום מעל סיפונה של שוברת קרח במורמנסק ואמר כי רוסיה זקוקה ל"מדיניות שיט לאומית", וכי שטחי הצפון הם עתודות המשאבים של רוסיה, ועל כן הם "גורם חשוב בהבטחת ביטחון המדינה".⁹

החשיבות האסטרטגית של האזור הארקטי עבור רוסיה נובעת מהבסיסים הימיים הגרעיניים שמוצבים באזור. ההרתעה הגרעינית של רוסיה נותרה עדיין יסוד משמעותי במדיניות הביטחון שלה

מעל הכול, החשיבות האסטרטגית של האזור הארקטי עבור רוסיה נובעת מהבסיסים הימיים הגרעיניים שמוצבים באזור. ההרתעה הגרעינית של רוסיה נותרה עדיין יסוד משמעותי במדיניות הביטחון שלה, אך היא גם מהווה סמל למעמדה של רוסיה כמעצמה גדולה.¹⁰

שאיפות כלכליות

רוסיה רואה את חופיה הארקטיים כמקור בעל חשיבות עבור משאבים טבעיים, נתיב מסחר פוטנציאלי נרחב, אזור דיג משמעותי ומחולל עתידי של הגדלת הכנסות באמצעים שונים: הן בדרך ישירה של מיצוי נפט ושאר

משאבים, הן מהכנסות מיסוי הנובעות מדמי מעבר של תחבורה ימית בנתיב הים הצפוני וכן מהספקת תשתיות ושירותים לאורך הנתיב.¹¹

על פי הערכות של סוכנות 'הסקר הגיאולוגי של ארצות-הברית', האזור הארקטי אוצר בחובו מצבורי גז השווים ל-412 מיליארדי חביות. מדובר ב-22 אחוזים מהגז והנפט שטרם נוצלו בעולם.¹² בנוסף לנפט וגז, יש באזור הארקטי מאגר משמעותי של מתכות ואבנים יקרות כמו זהב, כסף, נחושת, ברזל, עופרת, מגנזיום, ניקל, פלטינה ויהלומים.¹³

בעוד הקרח באזור הארקטי במגמת נסיגה, השאיפות הכלכליות של רוסיה נשענות יותר ויותר על המשאבים המינרליים ועל משאבי הטבע של אזור זה. כבר כיום נהנית רוסיה מיתרונות כלכליים באזור הארקטי, כאשר כ־20 אחוזים מהתוצר הגולמי המקומי והיצוא שלה נוצרים מצפון למעגל הארקטי.¹⁴

באזור הארקטי הרוסי מופקים כיום מרבית משאבי הגז (95 אחוזים) והנפט (70 אחוזים). גיאולוגים רוסיים חשפו כ־200 מצבורי גז ונפט באזור הארקטי הרוסי. מצבורים גדולים הממוקמים בים בארנץ ובים קארה מיועדים לפיתוח בעתיד. לצד זאת, באזור הארקטי הרוסי מתבצעים כיום 99 אחוזים מהפקת היהלומים בכלל הפדרציה הרוסית, 98 אחוזים מהפקת הפלטינה, מעל 80 אחוזים מהפקת הניקל ו־90 אחוזים מהפקת המגנזיום.¹⁵

שאיפות היסטוריות

האזור הארקטי הוא יסוד משמעותי בהערכה מחדש של זהותה הלאומית של רוסיה וגאוותה, ושל תפקידה המוביל בעולם. מאז המאה ה־15 הייתה רוסיה שחקנית פעילה באזור הארקטי. התחרות הנוכחית בינה לבין מדינות החוף האחרות באזור זה היא למעשה חידוש של העבר. במשך רוב שנותיה של רוסיה כמדינה, ובייחוד במאה ה־20, היה לאזור הארקטי חלק משמעותי במדיניות ובזהות הלאומית שלה.¹⁶

השטחים הארקטיים מהווים 25 אחוזים מאדמות רוסיה, אצורים בתוכם חלקים גדולים ולא־פרופורציונליים ממשאבי הטבע של המדינה והייתה להם חשיבות אסטרטגית במהלך המלחמה הקרה, כאשר המרחב הארקטי היה הנקודה הקרובה ביותר בין ברית־המועצות לארצות־הברית.¹⁷

בתרבות הרוסית תופס האזור הארקטי חלק נכבד. חוקרי קוטב רוסיים – במיוחד חוקרים סובייטים פורצי דרך משנות ה־30 של המאה ה־20 שהובילו את המחקר באזור זה – זוכים לכבוד רב ולתהילה בציבור הרוסי, שלא כמו במדינות אחרות בעולם. מאז המאה ה־17 יצאו חוקרים רוסיים לנווט בחופים הצפוניים של ארצם. המשלחת הרוסית הצפונית בתחילת המאה ה־18 הייתה בזמנה אחת המשלחות המדעיות הגדולות בהיקפה ובגודלה בעולם.¹⁸

כתוצאה מהתפרקות ברית־המועצות ומצבה החלש של רוסיה, חלה במהלך שנות התשעים והאלפיים ירידה משמעותית בנוכחות ובנכסים הצבאיים של רוסיה באזור הארקטי. גם כיום, לאחר ההתעצמות הצבאית, שדרוג והקמת נכסים צבאיים חדשים באזור, רוסיה נמצאת עדיין בשלב נמוך יותר מזה שהציגה בתקופת ברית־המועצות.¹⁹

בימי הממשל הסובייטי של ברית־המועצות הוקם בסיס תעשייתי באזור הארקטי הרוסי שכלל מכרות, הפקת גז ונפט, מערכות צינורות, תחנות כוח חשמליות,

תחנות כוח גרעיניות ותשתיות תחבורה נרחבות (מסילות רכבת, כבישים, מסלולי המראה ונמלים).²⁰

תהליכי הדוקטריניזציה של השאיפות הרוסיות

בסיס המדיניות הלאומית הרוסית באזור הארקטי נובע בעיקר משני מסמכי דוקטרינה משמעותיים שפרסמה הפדרציה הרוסית מאז תחילת המילניום. רוסיה היא בין המדינות הארקטיות הראשונות שחיברו מסמך אסטרטגי המיועד לאזור. כבר ב־14 ביוני 2001 אישר הקבינט הרוסי טיוטת מסמך שכותרתה: "יסודות למסמך מדיניות של הפדרציה הרוסית באזור הארקטי". בטיטה זו תוארו האינטרסים הלאומיים של רוסיה והאסטרטגיה המרכזית באזור זה.

כעבור שבע שנים השלימה רוסיה את פיתוח המסמך האסטרטגי, והנשיא דאז, דמיטרי מדבדב, אישר אותו ב־18 בספטמבר 2008 כמפת דרכים לשנים 2008–2020. בשונה מטיוטת מסמך המדיניות הרוסי באזור הארקטי שפורסמה בשנת 2001 והתמקדה בנושאים צבאיים, המסמך הסופי שאושר בשנת 2008 מכיל סעיפים גמישים ופרגמטיים יותר, ומפרט ברובו נושאים אזרחיים לאומיים.²¹

בהתאם לאינטרסים הלאומיים נגזרו גם המטרות של המדיניות הלאומית הרוסית באזור הארקטי, ובהן: מענה לדרישות הרוסיות למשאבים אסטרטגיים; הגנה ושמירה על גבולות המדינה באזור הארקטי של רוסיה, ומתן תנאים מבצעיים נוחים באזור הארקטי הרוסי – כולל סיוע באמצעות יכולות לחימה של הכוחות המזוינים הרוסיים; שמירה והענקת הגנה על הסביבה הטבעית של האזור הארקטי; הקמת מרחב מידע אחוד באזור הארקטי; יישום מחקר מדעי לשם צבירת ידע; שיתוף פעולה דו־צדדי ורב־צדדי בין רוסיה למדינות הגובלות באזור הארקטי, בהתבסס על אמנות בינלאומיות והסכמים שבהם משתתפת רוסיה.²²

ב־20 בפברואר 2013 אישר פוטין את 'האסטרטגיה לפיתוח האזור הארקטי של הפדרציה הרוסית' – מסמך מעודכן של האסטרטגיה שפורסמה בשנת 2008. המסמך החדש מתמקד באזור הארקטי הרוסי, בעוד המסמך משנת 2008 מתמקד באזור הארקטי בכללותו. למעשה, המסמך החדש מעיד על כך שרוסיה נכשלה במשימה שהציבה לעצמה לשנים 2008–2010 במסמך הקודם, וכי עליה להציב מטרות חדשות ומציאותיות יותר לעתיד.²³

במסמך האחרון יש התייחסויות לממדים בינלאומיים, כמו למשל כוונתה של מוסקבה לתחום את גבולותיה באזור הארקטי באמצעות חקיקה והגשת בקשה חדשה ל'נציבות האו"ם להגבלת המדף היבשתי', וגם הדגשתה של רוסיה בדבר הצורך בשיתוף פעולה בינלאומי בתחומים כמו סקירות וניצול משאבי טבע, הגנת הסביבה ושימור תרבותן של אוכלוסיות ילידות.²⁴ ואולם כמו קודמו, המסמך האסטרטגי של שנת 2013 מדגיש את הריבונות הרוסית על האזור הארקטי

הרוסי ועל נתיב השיט הצפוני, וקורא להגנת האינטרסים הלאומיים של המדינה באזור.²⁵ לצד שינויים אלה הודתה רוסיה במסמך החדש כי חסרים לה המשאבים והטכנולוגיה הנדרשים על מנת לנצל את משאבי הטבע באזור הארקטי הרוסי, והיא זקוקה להשקעות זרות ולעזרה טכנולוגית למטרות פיתוח.²⁶

מימוש הדוקטרינה הארקטית הרוסית

פעולות דיפלומטיות ומדיניות

על מנת לממש את שאיפותיה באזור הארקטי פעלה רוסיה רבות לאורך השנים האחרונות בתחום האזרחי והדיפלומטי. כך, בשנת 2011 הגישה מוסקבה ל'נציבות להגבלת המדף היבשתי' (Commission on the Limits of the Continental Shelf) בקשות על סמך טענות מדעיות, במטרה להרחיב את האזור הכלכלי (exclusive economic zone) שלה, שעמד על 200 מיילים ימיים, ל-350 מיילים ימיים (בערך 648 קילומטרים). בכך הייתה רוסיה למדינה הראשונה שהגישה נתונים לנציבות, אך הנציבות דחתה את בקשתה בטענה שאינה תקפה, וביקשה ממנה לחזק את הטענות המדעיות והגיאולוגיות.

רוסיה המשיכה לנסות להסביר את תביעותיה המשפטיות באזור הארקטי, כולל באמצעות ערוצים מבוססים כמו 'אמנת החוק הימי של האומות המאוחדות' ו'הארגון הימי הבינלאומי'. במטרה להרחיב את האזור הכלכלי הייחודי שלה הגישה רוסיה בקשה חוזרת ב-4 באוגוסט 2015.²⁷

לצד הדרישה להשלמת תביעותיה בנציבות עומדת בפני רוסיה אפשרות דיפלומטית נוספת – בדמות הגשת תביעה לבית הדין לחוק הימי. אולם תהליך התביעות יכול להימשך 10-15 שנים. לנוכח מציאות זו עולה החשש כי רוסיה תאבד את סבלנותה ותחרוג מהמדיניות הימית האחראית שלה, ותבצע צעדים חד-צדדיים.

פעולות צבאיות ותרגילים צבאיים

ב-2 באוגוסט 2007 הגיבה רוסיה להחלטת 'נציבות האו"ם להגבלת המדף היבשתי' לדחות את בקשתה להרחבת תחום שליטתה באזור הארקטי. צוות משימת מחקר שכלל שוברת קרח גרעינית מלווה בשתי צוללות נשלח לאזור הארקטי, ואסף דגימת קרקע מרכס לומנוסוב – שטח שעליו יש תביעות טריטוריאליות מצד רוסיה, דנמרק וקנדה. הדגימה נועדה להוכיח כי הרכס הוא חלק משטחי אירואסיה. במהלך אירוע זה, שתועד במפגן תקשורת רב, תקע צוות המשימה את דגל רוסיה בקרקעית האוקיינוס באזור הרכס. באותו מעמד הצהיר ארתור צ'ילינגארוב, סגן יושב-ראש הבית התחתון של הפרלמנט הרוסי דאז וחוקר קוטב סובייטי מפורסם בעברו, כי "האזור הארקטי שלנו, ואנו צריכים להפגין את נוכחותנו".²⁸

אירוע זה שיקף את חשיבותו ומשמעותו של האזור הארקטי עבור רוסיה, שהפך לאזור התמקדות מרכזי של הצבא הרוסי. על פי הדוקטרינה הצבאית הרוסית משנת 2014, הצבא הרוסי מחויב להגן על האינטרסים הלאומיים של רוסיה באזור הארקטי.²⁹ לשם עמידה ביעדים אלו, במוסקבה מייחסים חשיבות רבה לבחינה ולשדרוג היכולות הצבאיות של הצי הימי הרוסי ושל חיל האוויר הרוסי. נראה כי שורה של תרגילים צבאיים נרחבים לאורך השנים האחרונות נועדו לתכלית זו.

בתחילת מארס 2014 ביצע הצבא הרוסי תרגיל שבמהלכו הוצנחו מאות צנחנים רוסים מעל האי קוטלני באזור צפון סיביר, במה שהוגדר כאימון הצניחה הגדול ביותר בהיסטוריה שביצע הצבא הרוסי באזור.³⁰

ב־8 במאי 2014 ביצעה מוסקבה את התרגיל הצבאי הגדול ביותר שלה מאז התפרקות ברית המועצות, שכלל תרחיש המדמה מתקפה גרעינית בהשתתפות צוללות, מפציצים וטילי קרקע־קרקע, בפיקוחו של פוטין מתוך מטרה משרד ההגנה הרוסי במוסקבה. במהלך התרגיל שוגרו טילים בליסטיים בין־יבשתיים מים בארנץ.³¹ בנובמבר 2015 דווח כי רוסיה ביצעה בהצלחה ניסוי בשיגור שני טילים בליסטיים על ידי צוללת בים הלבן, בסמוך לחוף הצפון־מערבי של המדינה.³² במארס 2015 ביצעה רוסיה תרגיל צבאי נרחב באזור הארקטי. התרגיל נמשך חמישה ימים והשתתפו בו 80 אלף חיילים, 220 מטוסי קרב, 41 ספינות ו־15 צוללות.³³

ב־2 ביוני 2015 ביצע הצי הימי הרוסי תרגיל צבאי בהשתתפות כוחות גרעיניים במים בינלאומיים מתחת לקוטב הצפוני. התרגיל התמקד ב"זיהוי סכנות ואיומים", אך גם בשיגור טילים, בצוללות, בתמרוני ניווט ובסיוורים בקרח.³⁴

בנוסף לתרגילים צבאיים ביצע חיל האוויר הרוסי במהלך השנים האחרונות מספר גיחות אוויריות סמוך למדינות החוף הארקטי. בין היתר, בשנת 2014 יירטה נורבגיה 74 מטוסי קרב רוסיים לאורך חופיה, והדבר העיד על עלייה של 27 אחוזים לעומת שנת 2013. במארס 2015 ביצעה רוסיה תרגיל צבאי אווירי שערך מספר שבועות מעל ים בארנץ, כולל סימולציה של השמדת טילי ומטוסי אויב.

ואולם, יש לציין כי הגיחות הרוסיות נעשו על פי רוב בסמוך לקו החוף של צפון אמריקה, והקפידו להישאר במרחב אווירי בינלאומי ולא לחדור למרחב האווירי הריבוני של קנדה או ארצות־הברית. בנוסף, מספר הטיסות הרוסיות בסמוך לחופים הארקטיים בצפון אמריקה או בסמוך לחופים המזרחיים והמערביים בצפון האוקיינוס השקט והאטלנטי נמוך בהשוואה לטיסות שעורכת נאט"ו בסמוך לאזור הארקטי הרוסי, או בסמוך לגבולות רוסיה באירופה.³⁵

רוב התמונות שצולמו במהלך היירוטים של המפציצים הרוסיים האסטרטגיים בידי מטוסי ארצות־הברית וקנדה הראו כי המטוסים הרוסיים טסו בגובה שאין בו כדי לנסות להסתיר את זהותם או את פעילותם. בנוסף, התמונות העידו כי המפציצים הרוסיים לא נשאו נשק. למעט במספר מקרים, המפציצים הרוסיים טסו

ללא ליווי של מטוסי קרב, ובכך נעשו מטרות יירוט קלות עבור ארצות-הברית וקנדה.³⁶

יש בנתונים אלה כדי להציג זווית אחרת, והיא שרוסיה אינה מעוניינת בעימות או דוגלת במדיניות תוקפנית, אלא משתמשת במרחב האווירי לצורך הרתעה הדדית, העברת מסרים למדינות האזור ושמירת כשירותו של חיל האוויר הרוסי.

בניין הכוח הרוסי בהקשר הארקטי

ב-28 במארס 2014, זמן קצר לאחר הפלישה הרוסית לחצי-האי קרים, נשא פוטין נאום בקרמלין בפני פקידי ביטחון רוסיים בכירים והסביר כי "הצעד הבא הוא פיתוח כוחותינו המזוינים, כולל באזור הארקטי".³⁷ ב-7 באפריל 2014 נפגש פוטין עם אנשי 'שירות הביטחון הפדרלי' של רוסיה, והפציר בהם "לתעדף את המשך פיתוח תשתיות הגבול באזור הארקטי".³⁸

בשנים האחרונות פועלת רוסיה באופן כללי להתעצמות צבאית, והיא משדרת תוקפנות לא רק כלפי האזור הארקטי. מספר הראשים הגרעיניים והמשגרים המוצבים של רוסיה גדל בצורה משמעותית מאז שנת 2013. כך גם מספר הטילים הבליסטיים הביניים-יבשתיים המוצבים, טילי הצוללות הבליסטיים ומפציצים כבדים רוסיים.³⁹ בנוסף בונה רוסיה שלוש ספינות שוברות קרח, כולל שוברת הקרח הגדולה בעולם, במטרה לעבות את צי שוברות הקרח שלה.

רוסיה משקמת ובונה בשנים האחרונות שישה מתקנים צבאיים באזור הארקטי, ביניהם בסיס 'טרפויל' באי אלכסנדרה, המיועד לאימון שרידות עצמונית לאורך שנה וחצי. הבסיס הגדול ביותר של מוסקבה באזור הארקטי הוא 'צפון שמרוק', הממוקם באי קוטלני באזור ים סיביר המזרחי, כולל 250 חיילים ומצויד במערכות הגנה אוויריות. בנוסף משפצת רוסיה מסלולי המראה ותחנות מכ"ם בארבעה איים נוספים באזור הארקטי, ומעבירה לאזור מערכות חדשות של טילי קרקע-אוויר וטילים נגד ספינות. היא הקימה שתי חטיבות מיוחדות באזור הארקטי – מה שלא עשתה אפילו ברית-המועצות – וכבר כעת היא מתכננת להקים אוגדה למטרת הגנה על החוף הארקטי.⁴⁰

גורם חשוב הוא הצי הימי הצפוני, שאת ארבע משימותיו מפרט שר ההגנה הרוסי: הגנה על הכוחות האסטרטגיים של הצי הרוסי; הגנה על בטיחות השיט; קידום האינטרסים הכלכליים באזורים הצפוניים של רוסיה; הגנה על בטיחות השיט; קידום האינטרסים של מדיניות החוץ הרוסית.⁴¹ הצי החזק ביותר של הצבא הרוסי מתוך ארבעה הוא הצי הצפוני. לצי זה מוקצות רוב הצוללות הרוסיות – בין היתר כאלו המסוגלות לשאת טילים בליסטיים ונושאות טילי שיט; נושאת המטוסים הגדולה ביותר של הצבא הרוסי, 'אדמירל קוזנצוב'; ואניית הסיור הגדולה ביותר, 'פיוטר וליקי'.⁴²

רוסיה מוציאה לפועל מאז שנת 2011 תוכנית לשדרוג ומודרניזציה של הצי הימי הרוסי. מודרניזציה זו מגיעה לאחר שנים שבהן זנחה רוסיה את ההתעצמות הימית, ובמוסקבה מתכננים לבנות כ־100 ספינות מלחמה. זאת בנוסף לשיקום ולשיפור ספינות קיימות, במטרה להאריך את השימוש בהן.⁴³ בדצמבר 2014 חנכה רוסיה מפקדה חדשה, במטרה לתאם בין כל הכוחות הצבאיים הרוסיים הפועלים באזור הארקטי.⁴⁴ רוסיה העלתה בשליש את מספר הנחתים המוקצים לצי הימי הצפוני, על מנת להשוותו לגודל החטיבות האחרות.⁴⁵ כמו כן הקימה רוסיה מטה פיקוד צפוני אסטרטגי משותף, במטרה לתאם מבצעים בין כל הכוחות הצבאיים הרוסיים הפועלים באזור.⁴⁶

מסקנות

מאז עלה ולדימיר פוטין לשלטון ברוסיה הפכה הפדרציה הרוסית את האזור הארקטי לאזור של עדיפות לאומית. מהלך זה נעשה כחלק מניסיונו להחזיר לרוסיה את מעמדה כמעצמה עולמית ואת תפקידה ההיסטורי המזוהה עם רוסיה הצארית, לצד העוצמה הסובייטית בתקופת המלחמה הקרה. בנוסף, רוסיה מעוניינת

לנצל את משאבי הטבע העצומים ואת המיצוב הגיאוגרפי של האזור, לצד ההזדמנות להנגשה משמעותית של נתיבי התחבורה ואמצעי התקשורת, ולקירוב בין החלקים המזרחיים והמערביים של המדינה.

תעודף האזור הארקטי הוביל את מוסקבה להחליט – לצד שיתוף פעולה דיפלומטי דו־צדדי ורב־צדדי עם מדינות האזור הארקטי – על התעצמות אזרחית וצבאית רחבה באזור, ועל הגברת הפעילות ובמיוחד הצבאית בגבולותיה הצפוניים ובאוקיינוס הארקטי.

התעצמותה, פעילותה והתגרותה הצבאית של רוסיה בשכנות הארקטיות שלה – לצד העובדה כי במוסקבה נחושים להשתמש בעשורים האחרונים גם באמצעים

צבאיים כשעולה בכך הצורך – מביאים לידי מסקנה כי רוסיה מעוניינת להשיג שליטה רחבה ככל האפשר באזור הארקטי, גם אם הדבר ייעשה על חשבון מדינות חוף אחרות באזור, שיש להן תביעות דומות.

הערות

1 “Report on Arctic Policy”, International Security Advisory Board, September 21, 2016, p. 20, <https://www.state.gov/documents/organization/262585.pdf>

2 שם.

מאז עלה ולדימיר פוטין לשלטון ברוסיה הפכה הפדרציה הרוסית את האזור הארקטי לאזור של עדיפות לאומית. מהלך זה נעשה כחלק מניסיונו להחזיר לרוסיה את מעמדה כמעצמה עולמית ואת תפקידה ההיסטורי

- Marlène Laruelle, "Arctic 2014: Who Gets a Voice and Why It Matters", 3
 Polar Initiative Policy Brief Series — Wilson Center, pp. 2–3, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/FINAL%20CI_140915_Laruelle_brief_v1.pdf
 ש.ם. 4
- "Basics of the state policy of the Russian Federation in the Arctic for the 5
 period till 2020 and for a further perspective", President of the Russian
 Federation, September 18, 2008, http://www.research.kobe-u.ac.jp/gsics-pcr/sympo/20160728/documents/Keynote/Russian_Arctic_Policy_2009.pdf
- Marlène Laruelle, "Russian Military Presence in the High North: Projection of 6
 Power and Capacities of Action", in Stephen J. Blank (Editor), *Russia in the Arctic*, Strategic Studies Institute, 2011, p. 64,
<http://icefloe.net/files/RussiaInTheArctic-SBlank-pub1073.pdf>
- Alexandr Golts, "The Arctic: A Clash of Interests or Clash of Ambitions", in 7
 Stephen J. Blank (Editor), *Russia in the Arctic*, Strategic Studies Institute, 2011,
 p. 48, <http://icefloe.net/files/RussiaInTheArctic-SBlank-pub1073.pdf>
- Lassi Heininen, Alexander Sergunin and Gleb Yarovoy, "Russian Strategies in 8
 the Arctic: Avoiding a New Cold War", Valdai Discussion Club, September 2014,
 p.11, http://www.uarctic.org/media/857300/arctic_eng.pdf
- Yuri Golotyuk, "Safeguarding the Arctic", *Russia in Global Affairs*, August 9, 9
 2008, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_11281
- "Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War", p. 15. 10
 "Report on Arctic Policy", p. 20. 11
- Katherine Keil, "The role of arctic hydrocarbons for future energy security", 12
 NAPSNet Special Reports, January 7, 2014, http://nautilus.org/napsnet/napsnet-special-reports/the-role-of-arctic-hydrocarbons-for-future-energy-security/#_ftn3
- Kevin Krajick, "Race to Plumb the Frigid Depths," *Science* 315, no. 5818 (2007), 13
 pp. 1525–1528.
- "Who Gets a Voice and Why It Matters", pp. 1-4. 14
- "Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War", p. 9. 15
- Nicholas Breyfogle & Jeffrey Dunifon, "Russia and the Race for the Arctic", 16
Origins 5 no. 11 (2012), <http://origins.osu.edu/article/russia-and-race-arctic>
 ש.ם. 17
 ש.ם. 18
- Heather A. Conley & Caroline Rohloff, "The New Ice Curtain: Russia's 19
 Strategic Reach to the Arctic", Center for Strategic and International Studies,
 2015. p. 69, https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150826_Conley_NewIceCurtain_Web.pdf
- "Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War", p. 10. 20
- "Basics of the state policy of the Russian Federation in the Arctic for the period 21
 till 2020 and for a further perspective".
- "Principles of the State Policy of the Russian Federation in the Arctic Until 2020 22
 and Future Perspectives", Russian Federation, March 30, 2009, p. 2,
<https://assets.aspeninstitute.org/content/uploads/files/content/upload/29%20Russian%20Arctic%20Strategy%20Until%202020%20BW.pdf>

- “The development of the Arctic Zone of the Russian Federation and the National Security up to 2020”, President of the Russian Federation, February 20, 2013, <http://www.research.kobe-u.ac.jp/gsics-pcrr/sympo/20160728/documents/Keynote/Russian%20Arctic%20strategy%202013.pdf> 23
- .שם 24
- .שם 25
- .שם 26
- Andrew E. Kramer, “Russia Stakes New Claim to Expanse in the Arctic”, *The New York Times*, August 4, 2015, <https://www.nytimes.com/2015/08/05/world/europe/kremlin-stakes-claim-to-arctic-expanse-and-its-resources.html> 27
- Ariel Cohen, “Russia in the Arctic: challenges to US energy and geopolitics in the High North”, in Stephen Blank (Editor), *Russia in the Arctic*, Strategic Studies Institute, 2011, p.15, <http://icefloe.net/files/RussiaInTheArctic-SBlank-pub1073.pdf> 28
- “Military Doctrine of the Russian Federation”, President of the Russian Federation, December 26, 2014, <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf> 29
- Atle Staalesen, “Arctic here we come!”, *Barents Observer*, March 17, 2014, <http://barentsobserver.com/en/security/2014/03/arctic-here-we-come-17-03> 30
- Thomas Nilsen, “Putin plays nuclear war games ahead of Victory day”, *Barents Observer*, May 8, 2014, <http://barentsobserver.com/en/security/2014/05/putin-plays-nuclear-war-games-ahead-victory-day-08-05> 31
- Franz-Stefan Gady, “Confirmed: ‘Russia’s Deadliest Sub’ Test Fires 2 Ballistic Missiles,” *The Diplomat*, November 18, 2015, <http://thediplomat.com/2015/11/confirmed-russias-deadliest-sub-test-fires-2-ballistic-missiles/> 32
- Ryan Faith, “Russia’s Massive Military Exercise in the Arctic Is Utterly Baffling”, *Vice News*, March 21, 2015, <https://news.vice.com/article/russias-massive-military-exercise-in-the-arctic-is-utterly-baffling> 33
- Damien Sharkov, “Russia Sends Nuclear Submarine Troops on Arctic Exercise”, *Newsweek*, June 2, 2015, <http://www.newsweek.com/russia-sends-nuclear-submarines-arctic-exercise-304931> 34
- Frédéric Lasserre & Pierre-Louis Têtu, “Russian Air Patrols in the Arctic: Are Long-Range Bomber Patrols a Challenge to Canadian Security and Sovereignty?”, *Arctic Yearbook* 2016, pp. 308, 310-312, <https://corpus.ulaval.ca/jspui/bitstream/20.500.11794/11968/1/Russian%20air%20patrols%20AY2016-Lasserre-and-Tetu.pdf> 35
- .שם 36
- Thomas Nilsen, “Putin orders Arctic army development”, *Barents Observer*, March 28, 2014, <http://barentsobserver.com/en/security/2014/03/putin-orders-arctic-army-development-28-03> 37
- Thomas Nilsen, “Putin urges FSB to develop Arctic border”, *Barents Observer*, April 7, 2014, <http://barentsobserver.com/en/borders/2014/04/putin-urges-fsb-develop-arctic-border-07-04> 38

- “New START — Fact Sheets”, Under Secretary for Arms Control and International Security: Bureau of Arms Control, Verification and Compliance, <https://2009-2017.state.gov/t/avc/newstart/c39906.htm> 39
- Andrew Osborn, “Putin’s Russia in biggest Arctic military push since Soviet fall”, Reuters, January 31, 2017, <http://www.reuters.com/article/us-russia-arctic-insight-idUSKBN15E0W0> 40
- “Maritime Doctrine of Russian Federation 2020”, The President of the Russian Federation, 27 July, 2001, <https://www.offiziere.ch/wp-content/uploads-001/2015/08/Russia-s-2014-Military-Doctrine.pdf> 41
- “Report on Arctic Policy”, pp. 21-22. 42
- “Russian Navy plans to modernize five big antisubmarine ships”, Tass Russia News Agency, January 19, 2017, <http://tass.com/defense/925917> 43
- Luke Coffey, “Russian Military Activity in the Arctic: A Cause for Concern”, The Heritage Foundation, December 16, 2014, <http://www.heritage.org/europe/report/russian-military-activity-the-arctic-cause-concern> 44
- ש.ם. 45
- Matthew Bodner, “Russia’s Polar Pivot”, *Defense News*, March 11, 2015, <http://www.defensenews.com/story/defense/policy-budget/warfare/2015/03/11/russia-arctic-bases-soviet-northern-command-navy-fleet-siberian-island/24335619/> 46